International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy
2022; 1(2): 64-73
https://isg-journal.com/international-science-journal-of-jurisprudence-philosophy/
doi: 10.46299/j.isjjp.20220102.6
ISSN: 2720-6769

ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ICAO

Людмила Чулінда[1], Наталія Бем[2]
[1]юридичний факультет, Національний авіаційний університет, Київ, Україна;
ORCID: 0000-0002-3771-4854
[2]Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій, Національний авіаційний університет, Київ, Україна;
ORCID: 0000-0002-3610-7948
Електронна адреса: Chulinda@ukr.net ; bemnatali@gmail.com

Для цитування цієї статті:
Людмила Чулінда, Наталія Бем. Використання персональних даних відповідно до міжнародних стандартів ICAO. International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy. Vol. 1, No. 2, 2022, pp. 64-73. doi:10.46299/j.isjjp.20220102.6.
Надійшла до редакції: 20 липня 2022 р.; **Схвалено:** 29 липня 2022 р.; **Опубліковано:** 01 серпня 2022 р.

Анотація. Стаття присвячена аналізу особливостей використання персональних даних у цивільній авіації відповідно до стандартів та рекомендованої практики Міжнародної організації цивільної авіації ICAO, яка приділяє особливу увагу безпеці та спрощенню оформлення документів, що містять персональні дані авіапасажирів, вантажів, а також авіаційній безпеці. Розвиток сучасних технологій сприяє тому, що більшість соціальної та економічної діяльності відбувається в Інтернеті, тому конфіденційність і захист персональних даних стають все більш важливими. Збирання, використання та передача особистої інформації третім сторонам без повідомлення чи згоди споживачів становить серйозну проблему безпеки, тому тема статті є *актуальною*. Автори зосереджують увагу на дослідженні діяльності держави у сфері використання авіаційного транспорту, що передбачає дотримання вимог, що пов’язані з оформленням проїзних документів, обміном інформацією та ідентифікацією мандрівників із високим ризиком, перевіркою людей і вантажу з метою безпеки, боротьбу з тероризмом та багато інших. Практично всі суб’єкти міжнародної цивільної авіації мають справу з обробкою величезного обсягу персональних даних пасажирів. У статті охарактеризовано положення першого міжнародного документа про права осіб на захист персональних даних: Конвенцію про захист осіб щодо автоматизованої обробки персональних даних, відому як «Конвенція 108», яка є юридично обов’язковим міжнародним документом, містить принципи, які держави мають імплементувати у своє внутрішнє законодавство, щоб гарантувати, що дані збираються та обробляються відповідно до процедур, передбачених законом, з конкретною метою, що вони

зберігаються не довше, ніж це потрібно, і що особи мають право на доступ до своїх даних, їх виправлення чи видалення. Виходячи з проведеного аналізу, автори стверджують, що Програма ICAO Facilitation надає Договірним державам засоби максимального підвищення ефективності формальностей проходження кордону, а також досягнення та підтримання високого рівня безпеки та ефективної правоохоронної діяльності, а «Керівні основні принципи для розробки цифрових облікових даних для подорожей ICAO Digital Travel Credential» мають важливе значення для успіху ініціатив цифрової ідентичності, оскільки цифрова копія інформації в електронному паспорті забезпечує необхідні облікові дані. У результаті проведеного дослідження особливостей використання персональних даних у цивільній авіації відповідно до стандартів та рекомендованої практики Міжнародної організації цивільної авіації автори доходять висновку, що забезпечення надійності та своєчасності впровадження новітніх технологій, а також нових регуляторних актів у сфері захисту персональних даних має наслідком визнання і впровадження загальновизнаних цінностей, закріплених у міжнародних документах цивільної авіації універсального та регіонального значення. Зокрема, таке оновлення і розширення відбувається завдяки імплементації міжнародних та європейських стандартів цивільної авіації у правову систему України.

Ключові слова: цивільна авіація, стандарти та рекомендаційна практика ICAO, міжнародне співробітництво, персональні дані авіапасажирів, електронний паспорт, безпека.

1.Вступ.

Міжнародна організація цивільної авіації (ICAO) бере активну участь у розробці рекомендацій для досягнення Цілей сталого розвитку ООН у сфері цивільної авіації [1], приділяючи особливу увагу безпеці та спрощенню оформлення документів, які містять персональні дані авіапасажирів, вантажів, а також авіаційній безпеці. ICAO встановлює спрощені стандарти та рекомендовану практику у Додатку 9 «Спрощення формальностей» відповідно до статті 14 Конвенції про міжнародну цивільну авіацію, що стосуються спрощення формальностей при міжнародних повітряних перевезеннях, зокрема, митні та імміграційні правила, а також інші питання, пов’язані з безпекою та ефективністю аеронавігації [2].

Міжнародні та європейські організації цивільної авіації розробляють рекомендації з метою допомогти державам у вирішенні проблем міжнародної безпеки, задоволенню потреб авіаційної безпеки, покращенню екологічних питань авіації через міжнародне партнерство та підтримку ініціатив ООН. Впровадження новітніх інформаційних технологій у цивільній авіації є об’єктивною необхідністю, а забезпечення надійності та своєчасності надання інформації є невід’ємною частиною авіаційної безпеки. Інформаційна система

орієнтована на підвищення ефективності функціонування цивільної авіації, конкурентоспроможності та координації всіх видів діяльності.

Практично всі суб'єкти міжнародної цивільної авіації отримують величезний обсяг персональних даних пасажирів. Одна авіакомпанія може обробляти десятки мільйонів даних про пасажирів, вантажі, технічний стан авіаційного обладнання, тому виникає потреба у заходах захисту технічних та персональних даних клієнтів. Під захистом мають перебувати літаки, екіпажі й пасажири на борту. Нехтування заходами захисту має наслідком не лише репутаційні та фінансові втрати, а інколи й людські жертви. Майже всі дані, які використовує авіакомпанія, пов'язані з персональними даними клієнтів, співробітників та інших фізичних осіб, які надають авіакомпанії послуги.

2.Аналіз літератури.

Питанням діяльності міжнародних та європейських організацій цивільної авіації, ролі ООН у регулюванні безпекових проблем сучасності, які посідають особливе місце серед важливих завдань цивільної авіації, присвячено праці вітчизняних та міжнародних вчених, які є важливими для досягнення та підтримання безпеки авіації та ефективної діяльності державних органів.

Правові аспекти застосування міжнародних стандартів ICAO, забезпечення авіаційної безпеки прямо чи опосередковано досліджували О. Буткевич, Ю. Волошин, І.Бережнюк, К. Конюхова, А.Філіппов, А.Нашинець-Наумова, М. Раскалєй та інші. Детально питання забезпечення безпеки авіаційних перевезень проаналізовано у монографії М. Луцького. Міжнародно-правові засади регулювання відносин у сфері цивільної авіації охарактеризовано у монографії О. Григорова. Глобальні цілі сталого розвитку в регіональній політиці України аналізували Л. Громоздова, М. Короленко, С. Бартош.

Однак питання захисту персональних даних у цивільній авіації потребує нових досліджень.

3.Постановка задачі.

Метою дослідження є висвітлення із залученням порівняльного та системного методів ефективності заходів ICAO щодо спрощення стандартів та рекомендованої практики, необхідності їх імплементації у національне законодавство держав-членів. Потребує дослідження питання пріоритетів цивільної авіації щодо захисту персональних даних, збір та обробка необхідної інформації, ефективності заходів ICAO щодо спрощення стандартів та рекомендованої практики, важливості їх імплементації у національне законодавство держав-членів.

4.Основний матеріал дослідження.

У сфері використання авіаційного транспорту діяльність держави передбачає дотримання вимог, що пов'язані з ефективним оформленням проїзних документів та управлінням кордонами, обміном інформацією та ідентифікацією мандрівників із високим ризиком, перевіркою людей і вантажу з метою безпеки, боротьбу з тероризмом та багато інших. Уряди держав сприяють спільній цілі міжнародної авіації, постійно впроваджують нове стратегічне планування та інші нововведення в діяльності та стандартах через Міжнародну організацію цивільної авіації ICAO, беручи до уваги сучасні виклики. Авіапасажири надають свої персональні дані в Інтернеті для різних цілей, що створює ризики для конфіденційності. Безмежний простір Інтернету,забезпечуючи вільний потік інформаційних даних між державами, також несе нові виклики, роблячи доступ до інформації та обмін інформацією, зокрема, персональними даними, простішим і швидшим, ніж будь-коли.

У 1981 році Рада Європи прийняла перший міжнародний документ про права осіб на захист персональних даних: Конвенцію про захист осіб щодо автоматизованої обробки персональних даних, відому як «Конвенція 108» [3]. На сьогодні «Конвенція 108» є юридично обов'язковим міжнародним документом, містить принципи, які держави мають імплементувати у своє внутрішнє законодавство, щоб гарантувати, що дані збираються та обробляються відповідно до процедур, передбачених законом, з конкретною метою, що вони зберігаються не довше, ніж це потрібно, і що особи мають право на доступ до своїх даних, їх виправлення чи видалення.

Крім того, Рада Європи прийняла рекомендації щодо застосування загальних принципів, викладених у Конвенції: захист даних, пов'язаних зі здоров'ям (2019), рекомендації щодо поваги, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі (2018), обробка персональних даних, пов'язаних зі здоров'ям, для цілей страхування, включаючи дані, отримані в результаті генетичних тестів (2016), захист і сприяння праву на свободу вираження поглядів і праву на приватне життя з огляду на мережевий нейтралітет (2016), обробка персональних даних у контексті працевлаштування (2015); посібник з прав людини для користувачів Інтернету (2014) та інші. Захист конфіденційності належить до основних прав людини у демократичному суспільстві, фіксується у Загальній декларації прав людини, Європейській конвенції з прав людини. Міжнародні документи з цього питання, загалом, стосуються невтручання в приватне сімейне життя, листування та комунікації.

Розвиток сучасних технологій має наслідком відкритість і полегшує проникнення зовнішніх загроз. Все більше соціальної та економічної діяльності відбувається в Інтернеті, тому конфіденційність і захист персональних даних стають все більш важливими. Збирання, використання та передача особистої інформації третім сторонам без повідомлення чи згоди споживачів становить серйозну проблему безпеки. Законодавство щодо конфіденційності даних

постійно розвивається та вдосконалюється в усьому світі. Глобальний аналіз показує, що 66% країн наразі мають законодавство про конфіденційність даних, 10% готують законопроекти, 19% не мають законодавства, а 5% не надали жодних даних [4]. Основні правила авіаперевезень про конфіденційність авіаційних даних спрямовані на безпеку пасажирів і безпеку кордонів, захист кордонів від нелегального транзиту та контроль здоров'я пасажирів, вони можуть допомогти пом'якшити виклики безпеки кордонів і підвищити глобальну безпеку охорони здоров'я.

Авіапасажири використовують системи інфраструктури авіаційної галузі, щоб переглядати розважальні програми в залі очікування, на борту, грати в ігри, замовляти їжу в кріслі та товари безмитної торгівлі тощо. Для компаній, які збирають особисті дані, дотримання правил конфіденційності є обов'язковим, тобто авіапасажири можуть бути спокійні, знаючи, що процедури збору даних відповідають міжнародним правилам конфіденційності.

Крім того, авіакомпанії можуть анонімно отримати важливу інформацію зі звичок користування пасажирами. Наприклад, тип програмного контенту, який люди переглядають, яким видам їжі та напоїв вони віддають перевагу, які типи продуктів і послуг вони шукають на порталах роздрібної торгівлі, а також, як довго вони користуються Wi-Fi на борту, тобто всі важливі показники, які можуть допомогти авіакомпаніям удосконалити свою роботу в майбутньому. Авіакомпаніям необхідна така інформація, оскільки вони повинні враховувати інтереси авіапасажирів і подолати падіння рівня авіа подорожей.

Розумне та конфіденційне використання персональних даних повинно відповідати міжнародним стандартам ICAO. Зважаючи на те, що перевірка проїзних документів є звичайним етапом міжнародних авіаперельотів, що потребує державних програм, спеціалізованої інфраструктури та персоналу, а також часу на обробку даних подорожі, масштаби майбутньої авіаційної діяльності привертають увагу до необхідності спрощення процесу перевірки документів, установлення відповідних систем, які відповідають завданням завтрашнього дня та викликам безпеки.

Для будь-якої держави важливим є повне дотримання законів і правил. Для операторів повітряних суден необхідним є підвищення продуктивності шляхом мінімізації витрат на експлуатаційні затримки та адміністративні процедури. Аеропорти зацікавлені у спрощенні процесу обробки персональних даних, щоб зменшити затори в пасажирських терміналах і вантажних складах. Пасажири та вантажовідправники хочуть отримати якісне обслуговування, що означає можливість пройти через аеропорти з мінімальними затримками та труднощами. Завдання ICAO у програмі сприяння полягає в узгодженості всіх інтересів з метою створення більш ефективного, упорядкованого та привабливого авіаційного транспорту. Разом з тим, працівники та користувачі авіаційних послуг мають боротися із зовнішніми викликами, які включають загрози безпеці, нелегальну міграцію, шахрайство з проїзними документами, незаконну торгівлю

наркотиками та поширення інфекційних захворювань. Це глобальні загрози і повсякденні реалії, які важливо враховувати [5].

Програма ICAO Facilitation (FAL) надає Договірним державам засоби максимального підвищення ефективності формальностей проходження кордону, а також досягнення та підтримання високого рівня безпеки та ефективної правоохоронної діяльності [6]. Цілі програми FAL передбачають сприяння впровадженню Стандартів і Рекомендованої практики ICAO. Держави-члени Міжнародної організації цивільної авіації повинні розробити сучасні та інноваційні стратегії для вирішення таких проблем, як перевантаженість аеропорту; зменшити ризики для авіаційної безпеки та національної безпеки в цілому за допомогою надійних методів управління ідентифікацією та прикордонного контролю; сприяти виявленню та запобіганню тероризму та злочинності шляхом запобігання шахрайському використанню ідентифікаційних документів; сприяння справжнім мандрівникам в аеропорту за допомогою автоматизованих процесів оформлення для збільшення пропускної здатності; скоротити витрати на персонал і навчання шляхом стандартизації та спрощення процесів перевірки документів; забезпечити оперативну сумісність і використання стандартних технологій для управління ідентифікацією як для держав, так і для промисловості, що має наслідком ефективні операції і зниження витрат; підвищити впевненість держав у здатності перевірити, що документи були видані належним чином і не були змінені.

Підвищення глобальної безпеки та спрощення цивільної авіації як стратегічна ціль відображає потребу в рекомендаційній практиці ICAO для авіаційної безпеки та пов'язаних з цим питаннях безпеки кордонів. Програма ICAO Facilitation (FAL) спрямована, в першу чергу, на різноманітні, але взаємопов'язані інтереси держав-членів, операторів повітряних суден і аеропортів, а також клієнтів скоординованим чином, одночасно працюючи над досягненням більш ефективних і впорядкованих повітряних перевезень.

Надаючи перевагу дотриманню глобальних і безпечних правил розвитку авіаційного транспорту, Рада ICAO ухвалила Глобальний план забезпечення авіаційної безпеки з метою покращення міжнародної взаємодії, реагування та планування для протидії загрозам для пасажирів, вантажів, повітряних суден та об'єктів цивільної авіації [7]. Реалізація Глобального плану відбуватиметься завдяки формуванню культури та створення потенціалу у сфері безпеки, обізнаності з новими технологіями, вдосконаленню відповідних систем контролю та забезпеченню якості. Впровадження Програми ідентифікації мандрівників IATA Travel Pass [8] також допоможе безпечному відкриттю кордонів для авіапасажирів.

Цілі сталого розвитку ООН [9] передбачають досягнення процвітання, захисту планети, забезпечення миру, знищення бідності, сприяння життю людей у безпечному світі до 2030 року. Рада ICAO прийняла нові міжнародні стандарти щодо реагування цивільної авіації на надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я, а також безпеки та перевірки проїзних та відповідних медичних

документів [10]. За допомогою інновацій, диверсифікації та технологічного оновлення ICAO сприяє підвищенню економічної продуктивності, розробляючи шляхи досягнення Цілей сталого розвитку та зайнятості для всіх. Потрібно звернути увагу на те, що економіка України лише почала робити перші кроки у відновленні після пандемії COVID-19, проте тепер потерпає від негативних наслідків російського вторгнення. Пріоритети цивільної авіації у досягненні Цілей сталого розвитку на період до 2030 року є орієнтирами для напрацювання проєктів програмних документів, проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного розвитку України [11].

Кірк Ґудлет, директор із спрощення процедур і розробки продуктів Управління аеропортів Вінніпега, вважає, що зараз, як ніколи, для авіаційної галузі настав час переглянути необхідність стандартизації в безконтактному світі [12]. У 2003 році Міжнародна організація цивільної авіації прийняла стандарти автоматичного зчитування проїзних документів (eMRTD). Це заклало фундамент для будування розгалуженої інфраструктури, спрощеної перевірки документів в аеропорту. Починаючи з Бельгії у 2004 році, уряди різних країн почали видавати електронні паспорти, сумісні з ICAO. Станом на 2021 рік 150 країн видали електронні паспорти. Важливість електронних паспортів полягає у законній видачі державами, а також у цифровій біометричній та біографічній інформації, що зберігається на чіпі електронного паспорта. Це дає змогу аеропортам, авіакомпаніям та інспекційним установам перевіряти автентичність документів за допомогою автоматизованих засобів прикордонного контролю.

Електронний паспорт є лише одним із прикладів, який свідчить про фундаментальну роль, яку стандартизація може відігравати в авіаційному секторі. Хоча безпрецедентні масштаби COVID-19 призвели до суперечливих повноважень між агентствами та, як наслідок, до менш узгодженого підходу до обробки персональних даних пасажирів. У багатьох аеропортах процеси реєстрації повернулися до ручних перевірок, набагато менше використовується безконтактна технологія, ніж у 2019 році. Це створює середовище, в якому документація не може бути ідентифікована на спеціальному пристрої самим пасажиром, що збільшує час перебування в аеропорту.

Під час пандемії Covid-19 необхідність впровадження додаткових заходів запобігання порушенню захисту даних лише збільшується, оскільки авіакомпанії застосовують нові онлайн технології, а співробітники змушені працювати віддалено, що потребує постійного удосконалення заходів захисту персональних даних в авіаційній галузі [13]. Зараз, як ніколи, для галузі настав час повернутися до стандартизації та гармонізації, які покращували безпеку та обслуговування пасажирів. Цільова група ICAO з питань авіаційного відновлення визначила використання безконтактних процесів, включаючи біометрію обличчя, як пріоритет для захисту від передачі COVID-19. Зокрема, ICAO рекомендує ширше використовувати стандартизовані рішення для керування цифровими ідентифікаційними даними [14]. Однак, щоб авіаційна промисловість

використовувала біометричні дані та платформи для керування ідентифікаційними даними, записи про стан здоров'я та вакцинацію мають бути біометрично прив'язані до надійного документа, що засвідчує особу, наприклад електронного паспорта.

Подібно до інших типів вимог щодо в'їзду, таких як віза чи дозвіл на подорож, облікові дані про стан здоров'я також можна включити в електронний паспорт. Використовуючи той самий криптографічний процес, що й ePassport, дані, пов'язані зі статусом вакцинації або медичними записами, можуть бути включені в чіп, вбудований у паспортну книжку. Нещодавно ICAO дозволила завантажувати головні списки ICAO, які містять сертифікати для ідентифікації як електронних паспортів, так і електронних підтверджень здоров'я, пов'язаних із COVID-19 [15]. Це залишається надійним і конфіденційним засобом підтримки ідентифікації документів.

У жовтні 2020 року ICAO опублікувала «Керівні основні принципи для розробки цифрових облікових даних для подорожей (Digital Travel Credential)» [16]. Програма має важливе значення для успіху ініціатив цифрової ідентичності, оскільки цифрова копія інформації в електронному паспорті забезпечує еталон необхідних облікових даних. Програма GDPR регламентує обробку персональних даних і вільного переміщення таких даних. GDPR містить протоколи, що регулюють обробку інформації підприємствами, яка стосується осіб, з якими вони взаємодіють. Ефективне управління даними про пасажирів є пріоритетом для державних установ, тому вони діють на підставі правил обміну інформацією про пасажирів, щоб краще виявляти, розслідувати та запобігати злочинній діяльності.

Концепція конфіденційності була вперше розроблена в 1995 році Енн Кавукяном, канадським спеціалістом з питань інформації та конфіденційності. Вона охоплює принципи Загального регламенту захисту даних GDPR, зокрема, законність, справедливість і прозорість; обмеження за призначенням; мінімізація даних; точність; обмеження зберігання; цілісність і конфіденційність (безпека); відповідальність [17]. Авіакомпанії активно впроваджують додаткові заходи із забезпечення безпеки персональних даних, яка безпосередньо пов'язана з кібербезпекою. Серед організаційно-технічних заходів важливим є впровадження повного IT-аудиту, запровадження новітніх систем виявлення і запобігання ризикам втрати даних. Відбулися зміни в організаційній структурі авіакомпаній, з'явилася посадова особа із захисту даних, головною метою роботи якої є забезпечення виконання функцій з нормативного й організаційного супроводу бізнес-процесів, пов'язаних з обробкою та захистом персональних даних.

Існує багато переваг стандартизації та гармонізації проїзних документів, пасажири мають бути поінформовані про вимоги персональних даних для ідентифікації під час подорожі. Безперечно, державам залишається ще багато роботи з оцифрування віз та інших імміграційних документів. Однак у світі після COVID-19 довідки про стан здоров'я та статус вакцинації є майже глобальними

вимогами, які може вирішити розробка цифрових облікових даних для подорожей. Медичні дані є майже такими ж важливими для авіаційної промисловості, як паспорт.

5.Висновки.

Спільні зусилля міжнародних та європейських авіаційних організацій спрямовані на розробку універсальних стандартів, які передбачають істотні удосконалення системи захисту персональних даних. Забезпечення надійності та своєчасності впровадження новітніх технологій, а також нових регуляторних актів у сфері захисту персональних даних має наслідком визнання і впровадження загальновизнаних цінностей, закріплених у міжнародних документах. Зокрема, таке оновлення відбувається завдяки імплементації міжнародних та європейських стандартів цивільної авіації у правову систему України. Сучасні технології надають можливість обмінюватися ідеями та розвивати інновації. Міжнародне партнерство між усіма сферами авіаційної діяльності, такими, як аеропорти, авіакомпанії, управління повітряним рухом, виробництво та постачання, стимулює розвиток міжнародної цивільної авіації.

Отже, долучення України до глобальних зусиль у розробці технологій та інновацій для виконання рекомендацій ICAO щодо захисту персональних даних дозволяє підвищити рівень авіаційної безпеки; посилити національну безпеку та безпеку кордонів; запобігати актам тероризму; оберігати здоров'я пасажирів; вдосконалювати прикордонний контроль в аеропортах; спрощувати та забезпечувати комфортні умови при користуванні авіаційним транспортом.

Список літератури:

1)What contribution does transport make to the UN sustainable development goals? URL: https://unitingaviation.com/news/general-interest/what-contributions-does-air-transport-make-to-the-un-sustainable-development-goals/?fbclid=IwAR0ifCL-SIJl1bOv_mLdNSTe6McNQbYXlIWL xlUFOTxN1 XipsJrH2mRfslI.

2)Конвенція про Міжнародну цивільну авіацію 1944. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_038#Text.

3)Захист персональних даних і конфіденційності. URL: https://www.coe.int/en/web/portal/personal-data-protection-and-privacy

4)Aviation Data Privacy – Evolving Data Protection Legislation. URL: https://www.wcc-group.com/company/post/2022/01/13/aviation-data-privacy-the-growth-of-data-protection-legislation/

5)Григоров О.М. Міжнародно-правові стандарти кібербезпеки цивільної авіації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 1. С.38-43.

6)Facilitation Programmes. URL: https://www.icao.int/Security/FAL/Pages/default.aspx

7) ICAO Council endorses new Global Aviation Security Plan. 2017. URL: https://www.icao.int/Newsroom/Pages/ICAO-Council-endorses-new-Global-Aviation-Security-Plan.aspx
8) IATA Travel Pass. URL: https://turmandry.com.ua/news-posts/iata-travel-pass-dlya-bezpechnix-aviapodorozhej.
9)Цілі сталого розвитку та Україна. 2019. URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina
10) Digital vaccine proofs, air travellers with disabilities and assistance to aircraft accident victims and their families among range of latest priorities addressed in new ICAO standards. URL: https://www.icao.int/Newsroom/ Pages/RU/Digital-vaccine-proofs-and-air-travellers-with-disabilities-among-range-of-latest-priorities-addressed-in-ICAO-amendments.aspx
11) Чулінда Л.І. Цілі сталого розвитку: пріоритети цивільної авіації. *Krakowskie Studia Małopolskie.* 2022, nr 2 (34). C.113-133.
https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/34/ksm3407.pdf
12) Kirk Goodlet. Revisiting the need for standardisation in a contactless world. URL: https://www.internationalairportreview.com/article/178063/revisiting-need-standardisation-contactless-world/
13) Чулінда Л.І., Мялковська О.О. Рекомендації міжнародних організацій для відновлення діяльності цивільної авіації в період пандемії COVID-19. *Юридичний науковий електронний журнал. Запорізький національний університет*. 2022. № 5. С. 676-679.
14) ICAO, Council Aviation Recovery Task Force: Take-Off Guidance (4th Edition). URL: https://www.icao.int/covid/cart/Pages/default.aspx
15) ICAO, Security and Facilitation, “The ICAO Master List and ICAO Health Master List” URL: https://www.icao.int/Security/FAL/PKD/Pages/icao-master-list.aspx
16) ICAO, “Guiding Core Principles for the Development of Digital Travel Credential (DTC),” version 4.4 (October 2020). URL: https://www.icao.int/Security/FAL/TRIP/PublishingImages/Pages/Publications/Guiding%20core%20principles%20for%20the%20development%20of%20a%20Digital%20Travel%20Credential%20%20%28DTC%29.PDF
17) The Importance of Data Privacy in the Aviation Industry. URL: https://www.panasonic.aero/blog-post/the-importance-of-data-privacy-in-the-aviation-industry/